

ΛΕΝΑ ΜΑΝΤΑ

Νο1 ΑΓΑΠΗΜΕΝΗ ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

ΟΣΟ ΑΝΤΕΧΕΙ Η ΨΥΧΗ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Όσο αντέχει η ψυχή**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Λένα Μαντά
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Άννα Μαράντη
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Τζίνα Γεωργίου
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχοτά

© Λένα Μαντά, 2012

© Φωτογραφίας εξωφύλλου: Kelly Newbury/Arcangel

© Εικονιδίου εξωφύλλου: Svetlana Prikhnenko/Shutterstock

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2012

Πρώτη έκδοση: Μάιος 2012, 50.000 αντίτυπα
Δεύτερη έκδοση: Φεβρουάριος 2018, 119η χιλιάδα

ISBN 978-618-01-2488-0

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Έδρα: Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head Office: 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΛΕΝΑ ΜΑΝΤΑ

ΟΣΟ ΑΝΤΕΧΕΙ
Η ΨΥΧΗ

ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΛΕΝΑΣ ΜΑΝΤΑ
ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

- Βαλς με δώδεκα θεούς*, 2005
Θεανώ, η Λύκαινα της Πόλης, 2006
Το σπίτι δίπλα στο ποτάμι, 2007
Η άλλη πλευρά του νομίσματος, 2008
Έρωτας σαν βροχή, 2009
Το τελευταίο τσιγάρο, 2010
Δεν μπορεί, θα στρώσει! (διηγήματα), 2010
Χωρίς χειροκρότημα, 2011
Όσο αντέχει η ψυχή, 2012
Με λένε Ντάτα, 2013
Ήταν ένας καφές στη χόβολη, 2014
Τα πέντε κλειδιά, 2014
Μια συγγνώμη για το τέλος, 2015
Όσα ήθελα να δώσω (διηγήματα), 2015
Η εκδίκηση των αγγέλων, 2016
Γράμμα από χρυσό, 2017

* Η απόδοση των *Ψαλμών του Δαβίδ* στις σελίδες 13, 77, 199 και 417 προέρχεται από το βιβλίο του Δημήτρη Καϊμάκη, *Σύντομο Υπόμνημα στους Ψαλμούς*, Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ, Αθήνα 2010.

Προλογικό σημείωμα του εκδότη

Όταν τον Σεπτέμβριο του 2004 γνώρισα πρώτη φορά τη Λένα Μαντά, κατά την υπογραφή του συμβολαίου για το βιβλίο της *Βαλς με δώδεκα θεούς*, τίποτα δεν προμήνυε ότι αυτή η συνάντηση θα ήταν η απαρχή μιας μακρόχρονης συνεργασίας. Είχα στα χέρια μου ένα σύγχρονο μυθιστόρημα κοινωνικού περιεχομένου, με καλοστημένους χαρακτήρες, πλοκή, ανατροπές και συναίσθημα, και απέναντί μου μια κυρία γελαστή, δυναμική, έξυπνη και προσγειωμένη. Δεν μπορούσα, βέβαια, τότε να προβλέψω ότι ο συγκεκριμένος συνδυασμός θα οδηγούσε σε αυτό που πολλά ΜΜΕ έχουν αποκαλέσει «εκδοτικό φαινόμενο Λένα Μαντά», ούτε ότι η επαγγελματική μας σχέση θα εξελισσόταν σταδιακά σε σχέση ζωής. Πρωτοφανή για τα ελληνικά δεδομένα η αγάπη των αναγνωστών για την ίδια και τα βιβλία της, αλλά και ο σεβασμός των βιβλιοπωλών και των ομοτέχνων της απέναντι στο ήθος και στον ακέραιο χαρακτήρα της. Ο επαγγελματισμός της, η εργασιομανία της, το πάθος και το μεράκι της μοναδικά. Οι αριθμοί που συνοδεύουν το όνομά της, από τις πωλήσεις των βιβλίων της μέχρι τις κριτικές που δημοσιεύονται από τους αναγνώστες της, πραγματικά εντυπωσιακοί. Η Λένα Μαντά αποτελεί ένα τεράστιο κεφάλαιο για τις Εκδόσεις Ψυχογιός, αλλά και για τον ελληνικό εκδοτικό χώρο εν γένει. Και της αξίζει.

Θάνος Ψυχογιός

Λίγα λόγια από μένα...

Άλλο ένα βιβλίο μου στα χέρια σας λοιπόν. Και ακόμη, έπειτα από τόσα, σαν ψέματα μου φαίνεται κάθε νέος τίτλος που βγαίνει στις προθήκες και έχει την υπογραφή μου. Και τι λες γι' αυτό για να το προσδιορίσεις; Την αλήθεια όπως πάντα.

Ήταν το πιο δύσκολο απ' όλα όσα έχω γράψει. Εδώ δεν τέθηκε θέμα ταύτισης με την ηρωίδα, το αντίθετο μάλιστα. Διαφωνούσα σε κάθε βήμα της και όμως εξακολουθούσα να γράφω, αρνιόμουν να σταματήσω, ν' αποδεχθώ ότι ακόμη μια φορά αποτύχηνα να ελέγξω την ηρωίδα μου! Δεν ξέρω γιατί συνέχισα... Δεν ξέρω τι νόημα έχει να σχεδιάζεις στο χαρτί, να κάνεις εντέλει βιβλίο μια γυναίκα που οι καταστάσεις την πήγαιναν πάντα όπου ήθελαν, ενώ εκείνη υπήρξε πολλές φορές θεατής της ζωής της. Δεν επιδοκιμάζω τέτοια στάση, πώς καταδέχτηκα να τη γράψω; Ειλικρινά δεν ξέρω... Ίσως γιατί ποτέ στη ζωή μου δε σταμάτησα κάτι που ξεκίνησα, ίσως γιατί κατά βάθος πόνεσα αυτή τη γυναίκα που δεν της δόθηκε ποτέ μια δίκαιη ευκαιρία στην ευτυχία... Ίσως, ακόμη, γιατί μέσα στο ανώνυμο πλήθος να υπάρχουν πολλές σαν την Ηρώ.

Λέω πάντα κάτι που δανείστηκα από την Κρήτη: «Να μη σου δώσει ο Θεός όσα μπορείς ν' αντέξεις». Ίσως γιατί ο περήφανος αυτός λαός ξέρει ότι η ανθρώπινη ψυχή έχει τεράστιες αντοχές και είναι τυχερός όποιος δε χρειαστεί ποτέ στη ζωή του να τις ανακαλύψει. Η Ηρώ δεν είχε αυτή την πολυτέλεια και κέρδισε σελίδα τη σελίδα το θαυμασμό μου. Μέσα στην τόση αδυναμία της, μπορούσα πια να διακρίνω ότι διέθετε ένα εξαιρετικό προσόν: την αντοχή. Αυτό τουλάχιστον της το αναγνώρισα από την πρώτη στιγμή. Κι όταν η ψυχή της άντεξε όσα μπορούσε, τότε

αναδύθηκε η πραγματική Ηρώ, έδειξε το σθένος της και βγήκε νικήτρια. Αυτή είναι ίσως και η πεμπτουσία του βιβλίου. Η ζωή, καλώς ή κακώς, θέλει δύναμη για να σε κατατάξει στους νικητές. Θέλει να υπερβάλλεις εαυτόν, να τη χτυπάς εσύ πριν σε χτυπήσει εκείνη. Επιβάλλεται η επίθεση, όχι η άμυνα.

Έπειτα, υπήρχε ακόμη ένα δισεπίλυτο θέμα: η διαφωνία μου με το Εκδοτικό και με τον καλό άγγελο της συγγραφικής μου ζωής, την Αγγέλα Σωτηρίου, με την οποία συζητήσαμε επί μακρόν για το τέλος του βιβλίου, το οποίο για πρώτη φορά σε χειρόγραφο μου ήταν εντελώς διαφορετικό. Έχω κι αυτό το πρόβλημα, που όταν τελειώσει ένα χειρόγραφο και το παραδώσω, δε γυρίζω πίσω να διορθώσω ούτε λέξη. Ας είναι καλά η Άννα Μαράντη, η επιμελήτριά μου, που ύστερα από τόσα χρόνια με ξέρει και δουλεύει με γνώμονα εμένα, τις «ιδιοτροπίες» και τη γραφή μου, ενώ περιορίζει στο ελάχιστο την ανάμειξή μου, αφού γνωρίζει πόσο εκνευρισμό μου προκαλεί.

Κι εδώ ερχόμαστε στη μαγεία ή στη... διαστροφή. Εντελώς από το πουθενά, το νέο τέλος, που γεννήθηκε στο μυαλό μου, έδωσε και τη συνέχεια! Το επόμενο βιβλίο δηλαδή! Αλλά γι' αυτό θα μιλήσουμε όταν έρθει η ώρα, όπως πάντα. Τώρα είμαστε στην Ηρώ...

Ξέρω πως θα θελήσετε να μάθετε αν είναι υπαρκτό πρόσωπο. Όχι, κατηγορηματικά. Και σίγουρα δεν ξέρετε την ιστορία της, αλλά είναι πιθανόν να την έχετε γειτόνισσα ή φίλη, να περνάει δίπλα σας και να μην την έχετε προσέξει. Πίσω από κλειστές πόρτες η μοίρα πλέκει τραγικά σενάρια, που σχεδόν πάντα ξεπερνούν και την πιο ζωηρή φαντασία. Αυτή λοιπόν είναι η ιστορία της Ηρώς μου... Καλή ανάγνωση!

ΥΓ.: Μια συμβουλή: Προσέξτε πάρα πολύ την Αλεξάνδρα μέσα στις σελίδες που αφηγούνται τη ζωή της Ηρώς. Την ιστορία της δε θα τη μάθετε σ' αυτό, αλλά στο επόμενο βιβλίο.

Λένα Μαντά

Εισαγωγή

Χιόνι... παντού χιόνι... Όπου το μάτι έφτανε, μόνο χιόνι μπορούσε να δει. Κάτω από το φως του φεγγαριού, το λευκό τοπίο έκλεβε το σκοτάδι και γέμιζε τα μάτια της με μια ατέρμονη, πάλλευκη γαλήνη. Άνοιξε το παράθυρο και ο παγωμένος αέρας την τύλιξε σαν ανεπιθύμητος αλλά ταυτόχρονα ζωογόνος μανδύας. Τυλίχτηκε καλύτερα στο σάλι της. Δεν ήταν ακόμη έτοιμη ν' αποχωριστεί τον παγωμένο απρόσκλητο επισκέπτη, παρόλο που τα κόκαλά της διαμαρτύρονταν όλο και πιο συχνά τον τελευταίο καιρό στην παραμικρή ταλαιπωρία.

Το φεγγάρι χάθηκε για λίγο πίσω από ένα σύννεφο και το τοπίο άλλαξε δραματικά, έγινε απόκοσμο και λίγο απειλητικό. Οι μνήμες από την προηγούμενη ζωή της επέστρεψαν, όπως πολύ συχνά την επισκέπτονταν τον τελευταίο καιρό. Όσο κι αν την πονούσαν, όσο κι αν η ντροπή που αισθανόταν για κείνη την «άλλη», που υπήρξε κάποτε, την έκανε να νιώθει δυσφορία, δεν έδιωχνε τις αναμνήσεις· το αντίθετο, αφηνόταν να την παρασέρνει εκείνο το ποτάμι κι ας γέμιζε πίκρα το στόμα της, κι ας αισθανόταν τα μάγουλα να καίνε. Μέσα της ήξερε πως, όσες προσευχές κι αν είχε κάνει, δεν ήταν αρκετές για την εξιλέωση.

Ύψωσε τα μάτια στον σκοτεινό ουρανό και έριξε ένα απολογητικό βλέμμα. «Συγγνώμη, Μεγαλοδύναμε», ψιθύρισε. «Μόνο Εσύ ξέρεις πόσο πολύ έχω μετανιώσει για όσα έκανα, μόνο Εσύ

Ξέρεις πόσο αιχμηρά είναι τα καρφιά στην ψυχή μου για τ' αμαρτήματά μου. Το μόνο που Σου ζητάω είναι, όταν έρθει η ώρα να με πάρεις, να θυμηθείς την Ηρώ... Μόνο για χατίρι της ίσως αξίζει να μου δώσεις άφεση, μόνο για κείνη ίσως αξίζω τη συγγνώμη Σου. Πάλεψα σκληρά μαζί της για να νικήσουμε τους δαίμονες της ζωής της, να υποτάξουμε τη σκληρή της μοίρα. Αυτό είναι και το πιο σπουδαίο που έχω κάνει στη ζωή μου. Όλα τα άλλα, τα ελάχιστα καλά, που πρόλαβα να κάνω μέσα στη δίνη του κακού που με περιέβαλλε τότε, τα διέγραψα. Ήταν μικρό αντίβαρο για τις αμαρτίες εκείνης της σκοτεινής εποχής».

Έκανε το σταυρό της μ' ευλάβεια πριν κλείσει το παράθυρο. Δεν ήταν έτοιμη να επιστρέψει στο κρεβάτι της. Τον τελευταίο καιρό ο ύπνος φάνταζε περιττός, τουλάχιστον τις νύχτες, που οι ώρες δεν περνούσαν, ενώ κατά τη διάρκεια της ημέρας ερχόταν όταν δεν έπρεπε, για λίγο πάλι. Σαν να την άγγιζε ανάλαφρα ο Μορφέας και μετά να πετούσε μακριά. Κάθισε σε μια καρέκλα γιατί τα πόδια της δεν την κρατούσαν άλλο, πονούσαν κι αυτά. Η υγεία της τον τελευταίο καιρό πήγαινε από το κακό στο χειρότερο, η προχωρημένη ηλικία της συμβάδιζε με τη φθορά. Έκλεισε για λίγο τα μάτια και η μορφή της Ηρώς ήρθε μπροστά της για ακόμη μια φορά. Της χαμογελούσε λυπημένη. Ποτέ δεν μπόρεσε να καταλάβει την επιλογή της, προσπάθησε μάταια να την αποτρέψει, αλλά η Αλεξάνδρα είχε πάρει την απόφασή της... Αλήθεια, Αλεξάνδρα την έλεγαν τότε· τότε που τη γνώρισε η Ηρώ, γιατί πιο πριν ήταν η Ντάτα... Κούνησε το κεφάλι για να φύγει από τα μάτια της εκείνη η σκληρή, απάνθρωπη γυναίκα που υπήρξε κάποτε. Η γυναίκα-μύθος, που την έτρεμαν όλοι, που ήταν ικανή για το πιο αποτρόπαιο, για το πιο ανήθικο. Απόψε ήθελε να παραμείνει στην Ηρώ της. Σ' εκείνο το δειλό κορίτσι που γνώρισε, που αγάπησε σαν παιδί της, που βασιανίστηκε όσο άντεχε η ψυχή της και ακόμη περισσότερο.

Κάποτε, σ' εκείνη την άλλη ζωή, η ίδια της είχε πει: «Τελικά μισό άφησε το όνομά σου ο νονός σου! Ηρωίδα έπρεπε

να σε βαφτίσει!» Κι εκείνη της είχε απαντήσει: «Πρώτον, δεν ήξερε τότε τι με περίμενε στη ζωή μου, αλλά και να το ήξερε, μάλλον θα το θεώρησε υπερβολικό και προτίμησε να το κόψει και να με βαφτίσει Ηρώ, αφήνοντας το υπόλοιπο να πλανάται σαν απειλή...»

Πολλές φορές η Αλεξάνδρα είχε αναρωτηθεί, χωρίς ποτέ να το ξεστομίσει, γιατί ο Θεός είχε αποφασίσει μια τέτοια ζωή για ένα πλάσμα Του που σίγουρα δεν το άξιζε. Που Τον πίστευε με τόσο πάθος και που σε κάθε χτύπημα της μοίρας στρεφόταν στην προσευχή, ενώ είχε εύκολη τη συγγνώμη. Ζωή σαν μυθιστόρημα ήταν αυτή της αγαπημένης της και η μόνιμη αναζήτησή της ένα χαμόγελο, αυτό που τόσο της είχε λείψει. Πολλές φορές αναρωτήθηκε σε τι είχε φταιξει εκείνη η κοπέλα, ποιο βαρύ αμάρτημα πλήρωνε με τόσο πόνο και γιατί είχε βασανιστεί τόσο σκληρά.

Η μορφή της Ηρώς έγινε σύννεφο πίσω από τα σφαλιστά βλέφαρα, σύννεφο γεμάτο από τη βροχή των δακρύων της, που άρχισαν να κυλούν πάνω στα μάγουλα, αθόρυβα, ενώ οι λυγμοί έμεναν να βαραίνουν το στήθος. Ήταν στιγμές που της έλειπε αφόρητα η Ηρώ, που η απουσία της πονούσε βαθιά, ωστόσο ήταν επιλογή της αυτό το μαρτύριο, μια μικρή σταγόνα αίμα, θυσία στο βωμό της συγγνώμης για τα αμαρτήματά της. Κάποτε η όψη της τρώμαζε πολλούς, η διαταγή της ήταν νόμος, η ζωή ή ο θάνατος του αντιπάλου απόφαση στιγμής ανάλογα με τη διάθεσή της. Πόσα σπίτια είχε κλείσει άραγε, πόσο θάνατο είχε σκορπίσει; Γιατί ο Θεός την άφηνε ακόμη να ζει και να θυμάται με κάθε λεπτομέρεια τα εγκλήματά της; Άλλες στην ηλικία της είχαν προ πολλού εγκαταλείψει αυτό τον κόσμο κι εκείνη συνέχιζε εγκλωβισμένη σ' ένα σχεδόν λιωμένο σώμα με μια τσακισμένη από τις αναμνήσεις ψυχή.

Άνοιξε τα μάτια και όλα γύρω της ήταν θολά από τα δάκρυα. Σηκώθηκε με κόπο και άνοιξε πάλι το παράθυρο. Μύρισε τον παγωμένο αέρα, το βλέμμα συνάντησε τον ουρανό και μια προσευ-

χή ανέβηκε στα χείλη της. «Μεγαλοδύναμε, ελπίζω να έχεις δίπλα Σου όσους δεν έφταιξαν και πλήρωσαν με το χαμό τους λάθη άλλων, λάθη μεγάλα και τραγικά, λάθη που κατέστρεψαν ζωές. Κι όταν έρθει η ώρα μου, αυτή που νιώθω ότι πλησιάζει, Σε παρακαλώ να με συγχωρήσεις και να με δεχτείς στην αγκαλιά Σου, να μου χαρίσεις τη γαλήνη που μάταια αναζητώ τόσα χρόνια...»

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Έξοδος

*Μη με καταδικάσεις και μη μ' εγκαταλείψεις,
Θεέ, σωτήρα μου.
Γιατί η μάνα κι ο πατέρας μου μ' εγκατέλειψαν,
ενώ ο Κύριος με δέχτηκε.
Δίδαξέ με, Κύριε, το δρόμο σου και οδήγησέ με
σε ίσια μονοπάτια, επειδή υπάρχουν οι εχθροί μου.
Μη με παραδώσεις στις ψυχές αυτών
που μου προκαλούν θλίψη...*

Ψαλμοί του Δαβίδ [26, 9-12]

Η Ηρώ γεννήθηκε στη μέση του πουθενά το θερμό καλοκαίρι του 1930. Όλη η φύση υπέφερε από τη ζέστη, όταν διάλεξε να έρθει η μικρή, και το πρώτο της νανούρισμα ήταν από τα τζιτζίκια που έσκαιγαν έξω από το παράθυρό της.

Το σπίτι της ένα μικρό πετρόχτιστο αχούρι ήταν, που ο πατέρας της είχε προσπαθήσει σκληρά να το κάνει κατοικήσιμο για χάρη της όμορφης γυναίκας του, της Κατερίνας. Η Κατερίνα, όμως, πέθανε πάνω στη γέννα του πρώτου τους παιδιού, μαζί με το νεογέννητο, αφήνοντάς τον απαρηγόρητο, σε τέτοιο βαθμό που οι γονείς του φοβήθηκαν μη χάσουν το γιο τους από τον καημό του, γι' αυτό και προσπάθησαν σκληρά να τον ξαναπαντρέψουν...

Δυο χρόνια μετά, η Φιλιώ έμπαινε νύφη στο σπιτικό που φτιάχτηκε με τόση λαχτάρα για μια μεγάλη αγάπη και ο Δημήτρης κατάλαβε από τον πρώτο μήνα το λάθος του. Η Φιλιώ δεν ήταν αυτό που έδειχνε. Σκληρή, απαιτητική και, το κυριότερο, χωρίς ηθική. Στην αρχή, βέβαια, τον ξάφνιασε ευχάριστα που η όμορφη γυναίκα του ούτε ντρεπόταν, ούτε απέφευγε την αγκαλιά του. Το ότι ήταν αχόρταγη στον έρωτα δεν τον πείραξε καθόλου, αν και δεν το περίμενε, ίσως γιατί δεν είχε συναντήσει καμιά σαν τη Φιλιώ... Μόλις έμπαινε στο σπίτι, εκείνη τον περίμενε ολόγυμνη και τον παράσερνε σε ουρανούς όπου ποτέ του δεν είχε πετάξει. Μετά βέβαια ντρεπόταν λίγο για όσα είχε κάνει, αλλά η Φιλιώ ήταν δίπλα του και διεκδικούσε από την αρχή όλο και περισσότερα... Μακάριζε την τύχη του που το σπίτι τους ήταν μακριά από το χωριό, γιατί έτσι όπως ξεφώνιζε η γυναίκα του εκείνες τις ώρες, θα τους άκουγε όλος ο τόπος και δε θα μπορού-

σε να κοιτάξει άνθρωπο στα μάτια. Η κοπέλα δε φάνηκε να χάρηκε όταν έμεινε έγκυος, ενώ εκείνος, με το φάντασμα της Κατερίνας που χάθηκε στη γέννα, ήταν σαν τρελός από την έγνοια του. Η Φιλιώ όμως γέννησε με μια πρωτοφανή ευκολία, χωρίς να βγάλει ούτε μια φωνή, και πολύ γρήγορα μάλιστα, πριν προλάβει ν' ανησυχήσει οποιοσδήποτε.

Η πρωτότοκη κόρη τους φαινόταν να έχει πάρει όλη την ομορφιά της μάνας της. Μόνο τα μάτια της ήταν καταπράσινα σαν το πρώτο, το άγουρο, το μικρό χορτάρι που φύτρωνε στην αυλή τους· θύμιζαν τα δικά του ενώ το χνούδι στο κεφαλάκι της ήταν σκούρο σαν το ώριμο και γλυκό κάστανο. Ο Δημήτρης την κοιτούσε και δεν τη χόρταινε. Ευχαρίστησε πολλές φορές τη γυναίκα του για το θησαυρό που του χάρισε και στην αρχή δεν του έκανε εντύπωση που η Φιλιώ δεν έδειχνε ούτε συγκινημένη ούτε χαρούμενη για το μικρό τους θαύμα. Περίμενε πως η μητρότητα θα τη γλύκαινε, αλλά εκείνη δε φαινόταν πρόθυμη ν' αλλάξει τις συνήθειές της για τον καινούργιο κάτοικο του σπιτιού τους. Μπορεί το μωρό να έκλαιγε γοερά γιατί πεινούσε, αλλά η Φιλιώ ήταν κουφή στα σπαρακτικά του κλάματα.

Η πρώτη φορά που ο Δημήτρης έχασε την ψυχραιμία του ήταν ένα μεσημέρι που γύρισε από τα χωράφια και βρήκε την κόρη του να κλαίει μελανιασμένη, γιατί πεινούσε και είχε λερωθεί, ενώ η Φιλιώ έπαιρνε το μπάνιο της στη σκάφη που είχαν για μπανιέρα.

«Γυναίκα, τρελάθηκες;» της φώναξε. «Το παιδί θα σκάσει από το κλάμα κι εσύ κάνεις μπάνιο;»

Η Φιλιώ, σαν να μην είχε ακούσει τίποτα, σηκώθηκε από τη σκάφη με το νερό να τρέχει στο σώμα της και τον κοίταξε με πεινασμένο βλέμμα. «Το μωρό πάντα κλαίει, αλλά μια που ήρθες... έχω καλύτερα σχέδια στο μυαλό μου!» του απάντησε και τον πλησίασε, χωρίς να σκεπάσει τη γύμνια της, ενώ άρχισε να του ξεκουμπώνει το παντελόνι.

Ο Δημήτρης τραβήχτηκε σαν να μην πίστευε όσα άκουγε και έβλεπε. «Φιλιώ, ακούς το παιδί; Πεινάει...» διαμαρτυρήθηκε.

«Κι εγώ πεινάω...» πέταξε εκείνη σκληρά. «Πρώτα θα χορτάσω εγώ και μετά βλέπουμε!»

Κόλλησε τα χείλη της στα δικά του και μετά τον άρπαξε από τα μαλλιά και του κατέβασε το στόμα στο στήθος της. Τα μάτια του Δημήτρη άνοιξαν διάπλατα καθώς ήρθε αντιμέτωπος με τη σκληρή θηλή που δάκρυζε από το γάλα. Τραβήχτηκε αηδιασμένος.

«Φτου σου!» της είπε. «Τι πλάσμα είσαι εσύ; Το παιδί σου πεινάει και κλαίει, κι εσύ ζητάς να κάνεις το κέφι σου! Ακόμη και οι σκύλες τα πονάνε πιο πολύ τα μωρά τους!»

«Τότε να παντρευόσουν μια σκύλα!» του φώναξε. «Εγώ είμαι γυναίκα και θέλω έναν άντρα... Τώρα! Κι αν εσύ δεν είσαι πρόθυμος, να ξέρεις ότι υπάρχουν άλλοι που θα πήγαιναν μαζί μου με μεγαλύτερο... ζήλο και ίσως και με καλύτερα αποτελέσματα!»

Ήταν η πρώτη φορά που τη χτυπούσε, ήταν η πρώτη φορά που σήκωνε χέρι σε γυναίκα, αλλά δεν μπόρεσε να συγκρατηθεί. Η Φιλιώ παραπάτησε από το χαστούκι, αλλά δε φάνηκε να συνέρχεται. Έτριψε το μάγουλό της και έδειξε ικανοποιημένη. Το μωρό είχε σωπάσει, προφανώς είχε αποκοιμηθεί κουρασμένο, και η Φιλιώ κοίταξε τον άντρα της στα μάτια. Μετά πήγε και ξάπλωσε στο κρεβάτι με ορθάνοιχτα τα πόδια.

«Επιτέλους, ησυχάσαμε!» του είπε βραχνά. «Κάνε με λοιπόν ευτυχισμένη, αν θέλεις να κρατάω ήρεμη την κόρη σου!»

Εκείνος σαν υπνωτισμένος κοίταξε το σκοτεινό σημείο ανάμεσα στα πόδια της που τον προκαλούσε· υπέκλυσε, καθώς κάθε άλλη σκέψη πέταξε μακριά, το μυαλό του τον πρόδωσε και θυσιάστηκε στο βωμό μιας ηδονής που και ο ίδιος παραδεχόταν πως ήταν άρρωστη... Σαν ευλαβικός προσκυνητής γονάτισε και έχωσε το πρόσωπό του στ' ανοιχτά σκέλια της για να την ακούσει να φωνάζει ικανοποιημένη και να σπαρταράει από ηδονικούς σπασμούς...

Πολύ αργότερα, κοιτάζοντας τη γυναίκα του να θηλάζει επιτέλους τη μικρή, δεν αισθάνθηκε παρά ντροπή και αηδία για τον εαυτό του, αλλά κυρίως για κείνη. Δεν μπορούσε να καταλάβει τι έκρυβε μέσα στο κεφάλι του το πλάσμα που είχε παντρευ-

τεί και είχε κάνει μάνα του παιδιού του. Κι ούτε αργότερα είχε ιδέα γιατί η Φιλιώ τον πίεζε τόσο πολύ να κατεβούν στην Αθήνα, πουλώνοντας ό,τι είχαν και δεν είχαν στο χωριό.

«Μα γιατί να πάω στην Αθήνα;» τη ρωτούσε κάθε φορά που η Φιλιώ άρχιζε το ίδιο τροπάρι.

«Γιατί εκεί είναι η ζωή! Δε βαρέθηκες τα χωράφια και τα πρόβατα; Δε θέλεις να ζήσεις σαν άνθρωπος;»

«Μα τι θα κάνω στην Αθήνα; Έχει χωράφια εκεί;»

«Αμάν, καημένη Δημήτρη! Κοίτα και πιο πέρα από τη μύτη σου! Με τα λεφτά που θα πάρεις αν πουλήσεις τα χωράφια, θ' ανοίξεις ένα μαγαζί εκεί και θα ζήσουμε επιτέλους κι εμείς τη ζωή μας!»

«Γιατί εδώ τι κάνουμε;»

«Ζωή το λες εσύ αυτό; Ζούμε στη μέση του πουθενά! Ούτε καν στην πόλη, στα Γιάννενα! Φτώχεια και μιζέρια και μάλιστα μια ανάσα από τα σύνορα!»

«Μα εδώ είναι οι φίλοι μας, οι άνθρωποί μας, οι γονείς μας...»

«Ναι, αλλά αυτοί κάποτε θα πεθάνουν και εμείς θα έχουμε μείνει άδικα σ' αυτό τον ρημαδιασμένο τόπο!»

«Τι λες; Καταλαβαίνεις τι λες; Μιλάς για τους γονείς μας! Θα χρειαστούν εμάς για να τους στηρίξουμε στα γεράματα, να τους δώσουμε ένα ποτήρι νερό!»

«Α, ώστε γι' αυτό με προορίζεις! Νοσοκόμα για τους γέρους και φυσικά παραμάνα για τα παιδιά που μου σπέρνεις!»

«Φιλιώ, δεν είσαι παραμάνα! Είσαι μάνα! Όσο για το αν θα κάνεις τη νοσοκόμα... τι να σου πω; Δεν τους λυπάσαι αυτούς τους ανθρώπους; Δεν τους πονάς;»

«Περισσότερο πονάω τα νιάτα μου που πάνε χαμένα!»

Ένα χρόνο μετά, η Φιλιώ έφερε στον κόσμο ακόμη μια κόρη, αλλά η συμπεριφορά της δεν άλλαξε καθόλου. Η μεγάλη, που τη βάφτισαν Ηρώ από ιδιοτροπία του νονού της, ήταν σχεδόν δύο χρόνων και είχε συνηθίσει την αδιαφορία της μάνας της. Όταν η αδελφή της έκλαιγε γοερά, πήγαινε και στεκόταν δίπλα στην κούνια της και της μιλούσε τρυφερά με κείνα τα λογάκια που μπορού-

σε να προφέρει το μικρό της στόμα, μέχρι να τη λυπηθεί η Φιλιά και να την ταΐσει επιτέλους. Όταν γεννήθηκε και το τρίτο παιδί, ένας γιος αυτή τη φορά, ο Δημήτρης δίπλα στη μεγάλη χαρά βίωσε και την υπέρτατη λύπη. Έχασε τους γονείς του εντελώς αναπάντεχα. Ο πατέρας του έσβησε στον ύπνο του από την καρδιά του και η μάνα του, τρεις μήνες μετά, έφυγε από τη στενοχώρια της, ακολουθώντας το σύντροφο που ήταν για κείνη όλη της η ζωή. Στο μεταξύ η συμπεριφορά της Φιλιάς χειρότερη ημεέρα με την ημέρα. Πολλές φορές που ο Δημήτρης γύριζε σπίτι, έβρισκε τα παιδιά μόνα τους ενώ εκείνη ήταν άφαντη. Επέστρεφε έπειτα από ώρες χωρίς καμιά δικαιολογία για την απουσία της.

Η Ηρώ, η Μαρία και ο Σταύρος, τα τρία παιδιά, έμοιαζαν με αγριολούλουδα που η ιδιοτροπία της φύσης έσπειρε σε κακοτράχαλο έδαφος και η φιλευσπλαχνία της στη συνέχεια τους επέτρεπε να ζουν και ν' αναπτύσσονται. Το ζευγάρι καβγάδιζε κάθε μέρα όλο και πιο πολύ, όλο και πιο άγρια. Οι απαιτήσεις της Φιλιάς είχαν πληθύνει και ήταν η μία πιο παράλογη από την άλλη. Ο Δημήτρης μέσα στην απελπισία του στράφηκε στους γονείς της, οι οποίοι όμως του δήλωσαν ότι είχαν ξεμπερδέψει εδώ και χρόνια με τη θυγατέρα τους, ήταν δική του υποχρέωση πια και δεν ήθελαν καμιά ανάμειξη στα οικογενειακά του. Εκείνος κατάλαβε... Έστω και αργά κατάλαβε πως είχε πέσει θύμα των καταστάσεων, πως του είχαν φορτώσει το πλάσμα εκείνο για να γλιτώσουν οι ίδιοι από την ευθύνη του, αλλά και από την ντροπή που θα μπορούσε να τους γεμίσει.

Γρήγορα παρατήρησε ότι τα σχόλια πίσω από την πλάτη του έγιναν ειρωνικά, και κάποια μάλιστα έκρυβαν οίκτο. Τα καμώματα της γυναίκας του ήταν πλέον πασιγνωστα σε όλο το χωριό, και κυρίως στους άντρες, που εκτόνωναν τα πάθη τους πάνω στο ολοπρόθυμο κορμί της. Ακόμη και οι πιο ηθικοί, δυο τρεις όλοι κι όλοι, που προσπάθησαν να την αποφύγουν σεβόμενοι τη φιλία τους με τον Δημήτρη, κάποια στιγμή, όταν κατάλαβαν ότι τελικά ήταν και οι μόνοι στους οποίους η Φιλιά δεν είχε διαθέσει

τον φλογερό εαυτό της, το μετάνιωσαν και... ενέδωσαν. Ο Δημήτρης βασανιζόταν από υποψίες, αν και απέφευγε να ψάξει για αποδείξεις· δεν ήθελε να πιστέψει στο κακό που τον περιέβαλλε. Ίσως μάλιστα να μην το πίστευε και ποτέ, αν δε γίνονταν, εκείνο το ανοιξιάτικο πρωινό, τα πιο αποτροπιαστικά αποκαλυπτήρια που είχε αντικρίσει ποτέ του...

Έφυγε όπως κάθε πρωί για τη δουλειά του. Είχε αποφασίσει να καθαρίσει ένα χωράφι από τα αγριόχορτα που είχαν βγει στα σπλάχνα του και να το φυτέψει. Ίσως αν κατάφευγε να αυξήσει την παραγωγή, άρα και τα εισοδήματά του, να ησύχαζε λίγο η Φιλιά, που είχε αρχίσει και πάλι να επιμένει να πουλήσουν τα πάντα και να φύγουν στην Αθήνα. Με χέρια σταθερά και δυνατά κρατούσε το άλογο στη σωστή πορεία, καθώς το μυτερό νύ έσκαβε βαθιά τη γη βγάζοντας στην επιφάνεια τις καταστροφικές ρίζες από τ' αγριόχορτα. Ούτε κατάλαβε πώς του έσπασε το καταραμένο σιδερικό, πώς βρέθηκε στο διάβα του εκείνος ο βράχος που το κατέστρεψε, ριζωμένος κι αυτός βαθιά στο χώμα, σαν τα παγόβουνα που κάνουν τις ζημιές στα καράβια ύπουλα και δολοφονικά. Βλαστήμησε μέσα από τα δόντια του, αλλά ήταν αποφασισμένος να μην αφήσει τη δουλειά του στη μέση. Θυμήθηκε ότι στον αχυρώνα του είχε κι άλλο ένα, και αφού έδεσε το άλογο ξεκίνησε για το σπίτι του. Βρήκε τα παιδιά μόνα τους να κάθονται ήσυχα κάτω από το άγρουπνο μάτι της πεντάχρονης Ηρώς, που είχε αυτοανακηρυχθεί προστάτιδά τους, ελλείψει της κανονικής που όφειλε να είναι η Φιλιά.

«Μόνα σας είστε;» ρώτησε ο Δημήτρης εντελώς περιττά, αφού ήξερε την απάντηση.

«Ναι... η μαμά πετάχτηκε μέχρι τον αχυρώνα, αλλά δε θ' αργήσει. Μου είπε να μη βγούμε έξω καθόλου, αν δεν έρθει εκείνη», του απάντησε η Ηρώ.

Ο Δημήτρης διαπίστωσε με λύπη του ότι η κόρη του δεν έμοιαζε καθόλου με παιδί της ηλικίας της. «Καλά», της είπε. «Πάω κι εγώ στον αχυρώνα και θα σας τη στείλω».

Έφυγε φιλώντας τρυφερά τα κεφάλια των παιδιών του και με μεγάλα βήματα προχώρησε στον αχυρώνα, απορημένος. Η Φιλιά από την αρχή του γάμου τους του είχε ξεκαθαρίσει ότι σιχαινόταν τις αγροτικές δουλειές και δεν επρόκειτο να συμμετάσχει ποτέ. Πρωτάκουστο μιν, αλλά ο Δημήτρης το είχε δεχθεί, ζαλισμένος ακόμη τότε από τα θέληγτρά της και τη συνεχή προσφορά τους.

Έξω από την πόρτα του αχυρώνα κοντοστάθηκε, την ίδια στιγμή που τα γόνατά του άρχισαν να μουδιάζουν στο άκουσμα των βογκητών που έρχονταν από το εσωτερικό του παραπήγματος και που ήξερε πολύ καλά τι σήμαιναν· μόνο που μέχρι τώρα πίστευε πως μόνο αυτός τα προκαλούσε στη Φιλιά...

Μπήκε αθόρυβα και πέτρωσε στη θέα της γυναίκας του. Ολόγυμνη σφάδαζε πάνω στ' άχυρα, αλλά δεν ήταν μόνη. Πάνω της βρισκόταν ο Παναγής, ο παιδικός του φίλος. Το θέαμα του έκοψε μαζί με την ανάσα και τα πόδια. Λίγο αργότερα, όλο του το σώμα διαμαρτυρήθηκε από την έλλειψη οξυγόνου· το ένστικτο της επιβίωσης τον έσπρωξε να εισπνεύσει τον απαιτούμενο αέρα, αλλά φαίνεται πως χωρίς να το καταλάβει είχε βογκήσει. Ο Παναγής τραβήχτηκε ντροπιασμένος· το μέγεθος της προδοσίας μόλις εκείνη τη στιγμή φανερώθηκε μπροστά του. Οι προκλήσεις της Φιλιάς τόσο καιρό είχαν αρχίσει σταδιακά και θόλωναν τη λογική του, έκαμπταν τις αντιστάσεις του, αλλά μπροστά στα γουρλωμένα μάτια του φίλου του συνήλθε απότομα, αλλά όχι αρκετά για να μπορεί να φύγει. Τα πόδια του είχαν βγάλει ρίζες κι ας παραδεχόταν το μυαλό του πόσο γελοία ήταν η εικόνα του με το παντελόνι κατεβασμένο. Η μόνη που δε φάνηκε να ταράζεται ήταν η ίδια η πέτρα του σκανδάλου, που κοίταζε τον άντρα της λιγωμένα.

«Τι έγινε, αγόρι μου; Αν ζηλεύεις, υπάρχει θέση και για σένα!» του είπε αυθάδικα.

Ο Δημήτρης αισθάνθηκε το μυαλό του να σαλεύει. Μια δυνατή ζαλάδα τον κυριεύσε· το αίμα όρμησε στον εγκέφαλό του καυτό, απειλούσε να του διαλύσει το κρανίο. Ο Παναγής επιτέ-

λους κατάφερε να σκεφτεί, επωφελήθηκε της απραξίας του φίλου του και όρμησε, ημίγυμνος όπως ήταν, έξω από τον αχυρώνα.

Η Φιλιώ σηκώθηκε όρθια, χωρίς να προσπαθήσει στο ελάχιστο να σκεπάσει τη γύμνια της, και τον πλησίασε. «Αν θέλεις να με δείξεις ή να με σκοτώσεις, κάν' το τώρα!» του είπε τραχιά. «Αλλά ό,τι κι αν κάνεις, δεν αλλάζω! Εγώ χαίρομαι μόνο όταν έχω άντρες στα σκέλια μου κι εσύ αυτό που λαχταρώω μου το δίνεις με το σταγονόμετρο! Αν λοιπόν θέλεις να με ξεφορτωθείς, κάν' το, γιατί μόνο έτσι θα σταματήσω! Αν πάλι δε θέλεις, μια και μ' έκοψες από τη διασκέδασή μου... μπορείς να επανορθώσεις!»

«Βρόμα!» πρόφερε επιτέλους ο Δημήτρης και τη χτύπησε με όλη του τη δύναμη.

Η Φιλιώ κύλησε πάλι πάνω στ' άχυρα, αλλά όταν τον κοίταξε χαμογελούσε. «Αν έτσι σου αρέσει, εγώ δεν έχω αντίρρηση! Αν σου κάνει κέφι, χτύπα με!»

Ο Δημήτρης πισωπάτησε αηδιασμένος. «Τι είδους γυναίκα είσαι εσύ, μου λες;» ούρλιαξε εκτός εαυτού πλέον.

«Από αυτές που δεν ξέρεις εσύ!» αντιγύρισε η Φιλιώ χωρίς να κουνηθεί από τη θέση της. «Όταν όμως με παντρεύτηκες, σου καλάρεσε που ήμουν έτσι! Τώρα που με βαρέθηκες, σ' ενοχλεί!»

«Μόνο οι πόρνες φέρονται έτσι!»

«Τότε κρίμα που δεν έγινα, γιατί και λεφτά θα έβγαζα και θα το απολάμβανα! Τι θέλεις τώρα, Δημήτρη; Έτσι είμαι και άμα σου αρέσω!»

«Πόσο καιρό γίνεται αυτό πίσω από την πλάτη μου;»

«Αν και δε βλέπω τι σημασία έχει... πάντα γινόταν...»

«Τι εννοείς “πάντα”; Και τότε που παντρευτήκαμε;»

«Ουφ, καημέने! Ε, ναι, λοιπόν! Εσύ όλο έλειπες στα χωράφια και μ' άφηνες μόνη! Τι ήθελες να κάνω; Έπειτα άρχισαν τα παιδιά...»

Στο άκουσμα των τελευταίων λέξεων ήταν σαν να τον χτύπησε κεραυνός. Μια ιδέα όρμησε στο κεφάλι του. «Τα παιδιά! Εί- ναι δικά μου τα παιδιά;»

«Με σκότισες, το ξέρεις; Επιτέλους δεν ξέρω! Μπορεί να είναι δικιά σου, μπορεί να είναι και αλλουνού! Τι σημασία έχει;»

Ένιωσε ότι τρελαινόταν. Ήταν πια σίγουρος. Όρμησε πάνω της και άρχισε να τη χτυπάει μανιασμένος. Στην αρχή η Φιλιώ φάνηκε να το απολαμβάνει, προσπάθησε να μετατρέψει το ξύλο σε ερωτικό παιχνίδι κι αυτό τον εξόργισε περισσότερο. Την άρπαξε από το λαιμό και τότε εκείνη τρώμαξε. Άρχισε να ουρλιάζει και να σφαδιάζει κάτω από τα χέρια του.

Λίγα δευτερόλεπτα χρειάστηκαν για να ανακτήσει ο Δημήτρης τη λογική του και να αφήσει τη γυναίκα. Τραβήχτηκε από πάνω της, ενώ εκείνη έβηχε και έτριβε το λαιμό της τρομοκρατημένη.

«Θα με σκότωνες, κακούργε!» του φώναξε.

«Και ίσως έπρεπε να το κάνω, αλλά δε θα καταστρέψω κι άλλο τη ζωή μου εξαιτίας σου! Δε θέλω να σε ξαναδώ στα μάτια μου!»

Ο Δημήτρης βγήκε στο φως. Ανάσανε τον καθαρό αέρα και ένιωσε το μυαλό του να καθαρίζει, την ψυχή του ν' αλαφρώνει. Έριξε μια ματιά προς το σπίτι του και μετά, δίχως να κοιτάξει ξανά πίσω του, άρχισε να περπατάει μέχρι που έμεινε μόνο μια κουκκίδα στον ορίζοντα. Σ' εκείνο τον ορίζοντα χάθηκε και ποτέ κανείς δεν τον ξαναείδε, ποτέ κανείς δεν έμαθε τι απέγινε...

Στο χωριό όλοι απόρησαν με την εξαφάνιση, εκτός από τον Παναγή, που ήξερε αλλά δε μίλησε ποτέ. Στα καφενεία ο Δημήτρης έγινε καθημερινό θέμα συζήτησης, μέχρι που ξεχάστηκε εντελώς. Η Φιλιώ εξάλλου ήταν πάντα στο σπίτι και πάντα πρόθυμη να δέχεται στον αχυρώνα της ξαναμιμένα αρσενικά, και μάλιστα δωρεάν, ενώ στην πόλη οι γυναίκες του είδους της ήθελαν ένα σωρό λεφτά, και επιπλέον δεν έδειχναν να το απολαμβάνουν όπως η θερμοαίμη ζωντοχήρα που έκανε σαν αγρίμι στα χέρια τους.

Η Ηρώ δεν μπορούσε να καταλάβει γιατί ο πατέρας της χάθηκε. Ήξερε πως, όταν κάποιος χάνεται, είναι γιατί πηγαίνει στον ουρανό, κοντά στον Θεό, και τότε οι συγγενείς του τον κλαίνε και φορούν μαύρα για το χαμό του. Αλλά η μάνα της δεν έκλαψε, δε μαυροφορέθηκε, μόνο πούλησε ένα χωράφι με τη βοήθεια του

προέδρου του χωριού και ψώνισε όμορφα καινούργια ρούχα.

«Μάνα... πού πήγε ο πατέρας;» τη ρώτησε μια μέρα.

«Στα τσακίδια ξεκουμπίστηκε ο αλήτης!» της απάντησε η Φιλιώ τόσο άγρια, που το κοριτσάκι δεν τόλμησε να ξαναρωτήσει από τότε.

Αφοσιώθηκε στ' αδέλφια της ακόμη πιο πολύ, κι όταν ήρθε η ώρα να πάει σχολείο, με το ζόρι τα κατάφερε, γιατί η μάνα της δεν ήθελε· αλλά μάλλον πρέπει να την έπεισαν ο παπάς και ο πρόεδρος που ήρθαν ένα βράδυ σπίτι. Έβγαλαν έξω τη Φιλιώ και, μόλις έφυγαν, εκείνη επέστρεψε πολύ μουτρωμένη και κακόκεφη· της ανακοίνωσε ότι θα την έστελνε στο σχολείο.

«Μη φανταστείς ότι θα γλιτώνεις τις δουλειές και θα τεμπελιάζεις, γιατί δήθεν θα έχεις διάβασμα!» της είπε με κακία.

Η Ηρώ κούνησε το κεφάλι της καταφατικά με βιασύνη, για να γλιτώσει το ξύλο που έβλεπε να έρχεται χωρίς να ξέρει την αιτία.

Δεν το απέφυγε τελικά, αλλά τουλάχιστον άρχισε να μαθαίνει γράμματα. Μόνο που σκεφτόταν τ' αδέλφια της· έμεναν μόνα τόσες ώρες και ήταν πολύ μικρά.

Γύριζε σπίτι τρέχοντας για να τους βάλει να φάνε και μετά έτρεχε πάλι να τελειώσει τις δουλειές που της είχε αναθέσει η μάνα της για να προλάβει να διαβάσει. Της άρεσε το σχολείο, της άρεσε η δασκάλα της που μύριζε σαπούνι και κολόνια και της χαμογελούσε τρυφερά. Μόνο οι αριθμοί την μπερδεύαν λίγο και προσπαθούσε σκληρά να τα ξεμπερδέψει στο μυαλό της, χωρίς να έχει από πουθενά βοήθεια.

Η Φιλιώ άρχισε να βγαίνει και τα βράδια, αφήνοντας μόνα τους τα τρία παιδιά, και η Ηρώ φοβόταν πολύ και δεν κοιμόταν μέχρι να ακούσει τη μητέρα της να επιστρέφει, τις περισσότερες φορές τραγουδώντας μεθυσμένη. Κάθε Κυριακή πρωί, η Ηρώ έντυνε τ' αδέλφια της με τα πιο καλά τους ρούχα και τα πήγαινε στην εκκλησία. Τίποτα δεν καταλάβαινε από τη λειτουργία, αλλά η ατμόσφαιρα τη γαλήνευε. Οι εικόνες των αγίων την ηρεμούσαν και τις κοιτούσε με πολλή προσοχή, αλλά σ' αυτό που

κυρίως προσηλωνόταν ήταν ο Εσταυρωμένος. Η πονεμένη μορφή του Ιησού που βίωνε τον ανθρωπινό πόνο πάνω στο Σταυρό τη μαγνήτιζε και τη συγκινούσε.

Μόλις τελείωνε η λειτουργία, περίμενε υπομονετικά να φύγει ο κόσμος και τότε πλησίαζε τον ιερέα και του ζητούσε να της πει μια ιστορία για Εκείνον. Ο καλός παπάς δεν την απογοήτευε. Έπαιρνε στην αγκαλιά του τα τρία παιδιά και με την ήρεμη φωνή του τους διηγόταν ιστορίες πότε από την Παλαιά και πότε από την Καινή Διαθήκη. Η ιεροτελεστία της Κυριακής συμπληρωνόταν με την παπαδιά που τους έφερνε φρέσκα κουλούρια να τα φιλέψει και καθόταν κι εκείνη κι άκουγε τον άντρα της να μιλάει, με την καρδιά της να πονάει για τα παιδιά που μεγάλωναν ουσιαστικά σαν ορφανά.

Λίγο πριν από το μεσημέρι, η Ηρώ έπαιρνε τα παιδιά, ευχαριστούσε ευγενικά το ηλικιωμένο ζευγάρι και έφευγε για να προλάβει να είναι σπίτι πριν ξυπνήσει η μητέρα της, γιατί διαφορετικά θα έβρισκε τον μπελά της.

«Είναι άδικο!» διαμαρτυρήθηκε η παπαδιά στον άντρα της μία από εκείνες τις Κυριακές. «Τρία αγγελούδια και μεγαλώνουν σαν καλαμιές! Έρημα και απροσπάτευτα! Πού πήγε ο πατέρας τους, μου λες; Ο Δημήτρης ήταν καλός και τον ένοιαζαν τα παιδιά του, ενώ αυτή η βρόμα...»

«Παπαδιά, παραφέρεσαι!» τη μάλωσε ο άντρας της.

«Εγώ; Μα δε βλέπεις; Δεν ξέρεις τι γίνεται; Άντρο ακολασίας το έχει κάνει το σπίτι! Ο κόσμος το 'χει τούμπανο κι εσύ...»

«Δε μας πέφτει λόγος, γυναίκα!»

«Και πότε πρέπει να πάρει θέση το χωριό; Όταν συμβεί κανένα κακό;»

«Τι θέλεις τώρα να πεις; Πού πήγε το μυαλό σου;»

«Εκεί που πάει το δικό σου και δε θες να το παραδεχτείς! Γυρίζει με τον έναν και με τον άλλο, και είναι τύφλα όλοι τους... Δύο κορίτσια μεγαλώνουν εκεί μέσα και η Ηρώ μπορεί να είναι μικρή, αλλά ανθίζει σαν μπουμπουκι... Τι θα γίνει αν...»

«Παπαδιά! Πιστεύεις πως ο Θεός θ' αφήσει να γίνει τέτοιο κακό;»

«Τώρα δε θέλω να σε στεναχωρήσω, αλλά ο Θεός, που λες, άφησε τον πατέρα να χαθεί και μια τέτοια γυναίκα να γίνει μάννα!»

«Βλασφημείς!»

«Όχι, παπά μου! Ανησυχώ! Κι αν θέλεις να ξέρεις, πήγα και βρήκα τους γονείς της!»

«Τι δουλειά είχες ν' ανακατευτείς;»

«Εσύ το λες αυτό; Σαν δεν ντρέπεσαι, παπάς άνθρωπος! Και να σου πω και κάτι ακόμη; Έπρεπε να το είχες κάνει εσύ αυτό! Πήγα λοιπόν και τους μίλησα, τους είπα τα κατορθώματα της κόρης τους, που φυσικά τα ήξεραν, και τους ζήτησα να την πιάσουν να της μιλήσουν! Να της βάλουν μυαλό!»

«Κι εκείνοι τι απάντησαν;»

«Καλά κουμάσια και οι δύο τους! Δε θέλουν, μου είπαν, ν' ανακατευτούν! Αυτοί το μόνο που τους ένοιαζε ήταν να πασάρουν την κόρη τους σε κανέναν αγαθό και το κατάφεραν! Οι συχωρεμένοι οι γονείς του Δημήτρη βιάστηκαν, βλέπεις, να τον ξαναπαντρέψουν μην του σαλέψει μετά το χαμό της Κατερίνας και δεν καλοεξέτασαν το χαρακτήρα της νύφης!»

«Ε, δεν ήταν κι έτσι η Φιλιώ στην αρχή!»

«Αυτή είχε βρόμικη ψυχή από τότε που γεννήθηκε και μη μου πεις ότι δεν το ήξερες! Από μωρό την ξέραμε και βλέπαμε την πορεία της!»

«Ναι, αλλά όλοι ελπίζαμε ότι με το γάμο θα έστρωνε!»

«Ενώ αυτή με το γάμο απελευθερώθηκε και έκανε τα δικά της! Και δε μου το βγάζεις από το μυαλό ότι γι' αυτό έφυγε ο Δημήτρης! Από κάτι κουβέντες που πήρε το αυτί μου... πρέπει να την έπιασε στα πράσα! Το κακό είναι ότι δεν πήρε και τα παιδιά του μαζί... Θα μου πεις... ίσως και να μην είναι δικά του...»

«Σώπασε, γυναίκα, και η γλώσσα σου στάζει φαρμάκι, ακόμη δεν απόλυσε η εκκλησία!»

«Από τότε η αλήθεια λέγεται φαρμάκι; Καημένα παιδιά...

ξέρεις τι λέγαμε προχθές με τη γυναίκα του προέδρου; Αυτά τα κορίτσια... τι παράδειγμα παίρνουν; Φοβάμαι ότι κι αυτά στον κακό δρόμο θα βρεθούν!»

«Όσο γι αυτό, να μην ανησυχείς! Η Ηρώ είναι βράχος, δεν τη φοβάμαι! Και όσο υπάρχει η Ηρώ εκεί μέσα, θα πάρουν αρχές και τα μικρά!»

«Ακούς τι λες, καημένε; Η Ηρώ είναι μόλις έξι χρόνων! Είναι παιδί, μωρό ακόμη! Σαν δούλα την έχει η προκομμένη!»

«Τώρα εμένα όμως γιατί με ψέλνεις;»

«Και πού να τα πω; Άσε που πολλές φορές σκέφτομαι μήπως πρέπει να τα πάρουμε τα παιδιά και να τα δώσουμε σε μια οικογένεια της προκοπής!»

«Τρελάθηκες, γυναίκα; Με ποιο δικαίωμα θα πάρεις παιδιά από τη μάνα;»

«Μμμ! Σιγά τη μάνα! Ακόμη κι ένα ίδρυμα θα ήταν καλύτερο από δαύτη!»

Σχεδόν κάθε Κυριακή μια παρόμοια συζήτηση έκανε το ζευγάρι, χωρίς τίποτα ν' αλλάζει στη ζωή του απομακρυσμένου εκείνου σπιτιού. Όταν ήρθε η ώρα να πάει και η Μαρία στην πρώτη δημοτικού, ο μικρός Σταύρος δεν μπορούσε να μείνει μόνος και η Ηρώ τον έπαιρνε μαζί της. Ευτυχώς ήταν ήσυχος και καλότροπος και δεν ενοχλούσε τη δασκάλα και τα άλλα παιδιά.

Ο Γρηγόρης έκανε την εμφάνισή του στο σπίτι λίγο πριν κλείσει η Ηρώ τα εννιά της χρόνια και από την πρώτη στιγμή που τον αντίκρισε η μικρή, ένιωσε μια ανεξήγητη απειλή να την κυκλώνει. Η Φιλιώ τούς τον παρουσίασε σαν καλό της φίλο, αλλά πριν κλείσει ένας μήνας, ο «καλός φίλος» κοιμόταν πια στο ίδιο κρεβάτι μαζί της και τα παιδιά κατάλαβαν πως ο πατέρας τους είχε αντικατασταθεί οριστικά, αλλά δεν τόλμησαν να μιλήσουν.

Η Ηρώ από καιρό είχε καταλάβει ότι η μητέρα της δεν πήγαινε στον αχυρώνα για δουλειές. Μια μέρα την είχε ακολουθήσει και την είδε να φιλιέται μ' έναν άντρα που τη χάιδευε μ' έναν τρόπο που έκανε την Ηρώ ν' αηδιάσει και να φύγει τρέχοντας. Δεν

την ακολούθησε ποτέ ξανά, αλλά κάθε φορά που εκείνη έφευγε με κάποια δικαιολογία για τον αχυρώνα, η μικρή σκοτεινίαζε, και το βλέμμα της γέμιζε παράπονο και επιτίμηση. Μία από αυτές τις φορές, η Φιλιώ πρόσεξε την έκφρασή της και χωρίς να πει λέξη, την πλησίασε και τη χτύπησε δυνατά στο πρόσωπο. Η Μαρία και ο Σταύρος άρχισαν να κλαίνε φοβισμένα, περιμένοντας τη σειρά τους, αλλά η Φιλιώ έκανε μεταβολή και βγήκε βροντώντας την πόρτα πίσω της.

Οι επισκέψεις στον αχυρώνα σταμάτησαν με την παρουσία του Γρηγόρη στο σπίτι, αλλά τα βράδια έγιναν μαρτύριο για τα τρία παιδιά. Οι φωνές και τα βογκητά έσπαγαν την ησυχία, έφταναν στο δωμάτιο όπου κοιμούνταν και τα ξυπνούσαν. Τρομαγμένα εκείνα σφίγγονταν μεταξύ τους. Ο μικρός Σταύρος ρωτούσε ξανά και ξανά: «Τι της κάνει της μαμάς αυτός και φωνάζει έτσι;» αλλά η Ηρώ δεν μπορούσε να του απαντήσει γιατί δεν ήξερε ούτε κι αυτή. Στο μυαλό της ερχόταν η εικόνα του αχυρώνα και υποψιαζόταν ότι, μετά τα χάδια που είχε δει, πρέπει να ερχόταν κάτι άλλο που έκανε τη μητέρα τους να ουρλιάζει, αλλά ήταν σίγουρη πως, ό,τι κι αν ήταν αυτό, ήταν βρόμικο και αηδιαστικό.

Ο Γρηγόρης δεν έδειχνε κανένα ενδιαφέρον για τα παιδιά, παρά μόνο τις ώρες που τον υπηρετούσαν, τρέχοντας για κάθε του επιθυμία, γιατί αν δεν το έκαναν, η Φιλιώ άρπαζε μια λουρίδα του πατέρα τους και άφηγε μελανά σημάδια στο σώμα τους. Συνήθως βέβαια ήταν η Ηρώ που «έτρωγε» τις περισσότερες, γιατί έμπαινε μπροστά να σώσει τα μικρότερα αδέρφια της, και έτρεχε να προλάβει ό,τι είχε ζητήσει ο Γρηγόρης. Δεν ήξερε το γιατί, αλλά κάθε φορά που τον πλησίαζε, τότε για να του βάλει φαγητό, τότε για να του φέρει κρασί, ανατρίχιαζε. Τα χέρια του, αυτά τα τεράστια, γεμάτα μαύρες τρίχες, της ανακάτευαν το στόμαχι. Ειδικά όταν ύστερα από κάθε φορά που του πήγαινε αυτό που ήθελε, εκείνος της χάιδευε τα μαλλιά και τους ώμους... Τη φορά που το χέρι του κατέβηκε μέχρι το ασημάτιστο στήθος, η Ηρώ τινάχθηκε σαν να τη δάγκωσε φίδι και απομακρύνθηκε

τρέμοντας από κοντά του. Κλείστηκε στο μικρό δωμάτιο με τα αδέρφια της και η καρδιά της χτυπούσε σαν τρελή...

Μία εβδομάδα μετά, κι ενώ τα χάδια του Γρηγόρη πύκνωναν και γίνονταν όλο και πιο τολμηρά, η Ηρώ βρέθηκε μόνη μαζί του. Η Φιλιά έλειπε για κάτι ψώνια και τα μικρότερα αδέρφια της έπαιζαν στην αυλή. Είχαν γυρίσει από το σχολείο και η Ηρώ μπήκε τρέχοντας στο σπίτι να ζεστάνει το φαγητό για να φάνε. Τότε τον αντίκρισε να κάθεται στο τραπέζι και να πίνει. Η φόρα τής κόπηκε απότομα, το χαμόγελο μαράθηκε στα χείλη της και έκανε ένα βήμα πίσω.

«Βρε καλώς την!» έκανε εκείνος. «Σχολάσατε;»

«Ναι... ήρθα να ζεστάνω το φαγητό!» κατάφερε να αρθρώσει η Ηρώ.

«Μπράβο στη νοικοκυρούλα μας! Και έλεγα ποιος θα μου βάλει να φάω που πεινάω...»

Η Ηρώ πλησίασε διστακτικά. Άναψε τη φωτιά και με προσεκτικές κινήσεις έβαλε πάνω την κατσαρόλα. Ένωθε το βλέμμα του να παρακολουθεί κάθε της κίνηση και τα χέρια της έτρεμαν ελαφρώς. Την άρπαξε από το χέρι τη στιγμή που προσπάθησε να περάσει από μπροστά του για να βγει στην αυλή να φωνάξει τα μικρά. Την κάθισε στην αγκαλιά του και άρχισε να της χαϊδεύει τα μαλλιά· πολύ γρήγορα, όμως, το χέρι του κατέβηκε και η Ηρώ άρχισε να αισθάνεται δυσφορία.

«Σε παρακαλώ...» κλαψούρισε με παράπονο. «Άσε με να φύγω...»

«Γιατί; Δε σ' αρέσει που κάποιος σε χαϊδεύει;»

«Όχι... αλήθεια σου λέω... δε μ' αρέσει...»

«Ο πατέρας σου δε σε χαϊδευε δηλαδή; Πες πως είμαι ο πατέρας σου!»

«Ο πατέρας με φιλούσε μόνο στα μαλλιά...» αποκρίθηκε το παιδί.

«Α! Δεν έχει γούστο αυτό!»

Έσкупε και προσπάθησε να τη φιλήσει στο στόμα, αλλά η

Ηρώ τραβήχτηκε και έβαλε το χέρι της μπροστά. Η αναπνοή του μύριζε κρασί και καπνό, το στομάχι της ανακατεύτηκε, μια ζαλάδα της ερχόταν από την αποστροφή. Ο Γρηγόρης γέλασε χυδαία και μετά κόλλησε τα χείλη του στο λαιμό της. Η Ηρώ προσπάθησε να σηκωθεί, αλλά εκείνος την άρπαξε από τα χέρια και την κάθισε καλύτερα πάνω του. Κάτι σκληρό αισθανόταν να διαπερνά το φόρεμά της, η ανάσα του Γρηγόρη έβγαине βαριά τώρα. Άρχισε να την κουνάει μπρος πίσω και να βογκάει, η Ηρώ αισθάνθηκε το αίμα στις φλέβες της να παγώνει, μαρμάρωσε και περιμένε να τελειώσει αυτό το μαρτύριο. Όταν τον άκουσε να βγάζει μια κραυγή και να χαλαρώνει το σφίξιμο, πετάχτηκε όρθια και έτρεξε στο δωμάτιό της. Έκλεισε την πόρτα πίσω της, έβαλε και το σύρτη και μόνο τότε άφησε τα δάκρυα να κυλήσουν ελεύθερα από τα μάτια της, τους λυγμούς να τραντάξουν το παιδικό κορμί. Τα μάγουλά της έκαιγαν, ήθελε να ουρλιάξει, αλλά κανέναν ήχος δε βγήκε από το στόμα της.

Λίγο αργότερα, άκουσε τη μητέρα της να επιστρέφει την ίδια στιγμή έφτασε στα ρουθούνια της η μυρωδιά από το καμένο φαγητό... Αυτό το είχε ξεχάσει.

Βγήκε δειλά από το δωμάτιο. Ο Γρηγόρης δεν ήταν πουθενά, αλλά η Φιλιά, που μόλις είχε κατεβάσει την κατασρόλα από τη φωτιά, στράφηκε και την κοίταξε απειλητικά.

«Τι έκανες, μωρή ξεμυαλισμένη;» της φώναξε. «Πάει το φαί! Κάρβουνο έγινε! Για τίποτα δεν είσαι άξια πια!»

Την άρπαξε από τα μαλλιά και άρχισε να τη χτυπάει. Η Ηρώ προσπάθησε να τη σταματήσει.

«Δε φταίω εγώ, μάνα! Σου το ορκίζομαι! Ο Γρηγόρης...»

Το ξύλο σταμάτησε απότομα.

«Τι έκανε ο Γρηγόρης;» τη ρώτησε καχύποπτα.

Η Ηρώ τρέμοντας και με κλάματα της εξήγησε τι είχε συμβεί. Μόλις τέλειωσε, ένα δυνατό χαστούκι, που δεν περίμενε, τη συγκλόνησε.

«Βρόμα!» ούρλιαξε η Φιλιά. «Ψεύτρα! Τολμάς και μου λες

όλα αυτά για τον Γρηγόρη, γιατί ζηλεύεις που ένας άντρας κατάφερε να με κάνει ευτυχισμένη! Όχι σαν τον άχρηστο τον πατέρα σου, που πρώτα σας έσπειρε και μετά σας παράτησε στην καμπούρα μου!»

Η Φιλιώ έβριζε και χτυπούσε, μέχρι που η Ηρώ κουλουριάστηκε στο πάτωμα, ένα τόσο δα κουρελάκι κάτω από τα πόδια της μητέρας της που ήταν πλέον εκτός εαυτού. Ο Γρηγόρης μπήκε την κατάλληλη στιγμή για να σώσει τη μικρή, λίγο πριν εκείνη λιποθυμήσει. Έτρεξε και άρπαξε από τα χέρια τη Φιλιώ που είχε όψη τρελής.

«Τι κάνεις εκεί, μωρή;» της φώναξε. «Θα το σκοτώσεις το κορίτσι!»

«Και καλά θα της κάνω! Εσύ τι ανακατεύεσαι; Κόρη μου είσαι!»

«Και λοιπόν; Τι σου 'κανε και λύσσαξες;»

«Εσύ, που την υπερασπίζεσαι, μάθε ότι για σένα την έδειρα! Μου είπε ότι της όρμησες και άρχισες τα χάρδια! Σου γυάλισε το ξεπεταρούδι τώρα;»

«Μωρή, τρελάθηκες πια ολότελα; Κάθισες και πίστεψες τα λόγια ενός παιδιού, που δεν έχει δει χάρδι στη ζωή του, κι επειδή εγώ της φέρθηκα λίγο καλά, δεν ήξερε και παρεξήγησε;»

Η Ηρώ βρήκε την ευκαιρία, την ώρα που το ζευγάρι τσακωνόταν, και γλίτωσε έξω από το σπίτι. Χωρίς να τη δουν τα παιδιά, έπλυνε το πρόσωπό της που είχε αρχίσει να μελανιάζει από τα χτυπήματα και μετά έτρεξε και χάθηκε στον αχυρώνα. Το μυαλό της είχε πια θολώσει. Μήπως ο Γρηγόρης τελικά είχε δίκιο; Μήπως παρεξήγησε την τρυφερότητά του; Τα μόνα χάρδια που είχε δεχτεί από τον καιρό που χάθηκε ο πατέρας της ήταν από τον παπά και την παπαδιά, κάθε Κυριακή. Ίσως και ο Γρηγόρης να τη λυπόταν και να τη συμπαθούσε, κι εκείνη να το παρεξήγησε αυτό... Το ένστικτό της, όμως, δεν την άφηνε να παραδεχτεί μια τέτοια εκδοχή. Κάτι μέσα της της έλεγε ότι ένας άντρας δε χαϊδεύει έτσι ένα παιδί αλλά μια γυναίκα που κάνει

μαζί της και άλλα... βρόμικα πράγματα. Έπειτα, δεν ήταν μόνο τα χάρδια... τι ήταν εκείνο που φούσκωνε στο παντελόνι και την έβαλε να καθίσει πάνω του; Γιατί κουνιόταν πέρα δώθε και βογκούσε; Έτσι τον άκουγε και τις νύχτες να βογκάει, και τη μάνα της να φωνάζει, αλλά εκείνοι ήταν μεγάλοι, δεν ήταν παιδιά. Οι σκέψεις μπερδεύτηκαν στο μυαλουδάκι της και γρήγορα αποκοιμήθηκε κουλουριασμένη πάνω στα άχυρα.

Πετάχτηκε όταν άκουσε να τη φωνάζει η αδελφή της η Μαρία. Βγήκε από τον αχυρώνα και διαπίστωσε με τρόμο ότι είχε νυχτώσει. Αλίμονό της! Η μητέρα της θα ήταν έξαλλη που είχε χαθεί τόσες ώρες και δεν είχε κάνει καμιά από τις δουλειές της. Μπήκε σπίτι με βαριά καρδιά, περιμένοντας κι άλλο ξύλο, αλλά με ανακούφιση είδε ότι μόνο τ' αδέρφια της την περίμεναν.

«Πού είναι η μάνα;» ρώτησε τη Μαρία.

«Βγήκε με τον Γρηγόρη και είπε να μην τους περιμένουμε... Μου είπε ακόμη ότι αν δε γυρίσεις μέχρι το πρωί... χάθηκες, όπως και ο πατέρας, αλλά εγώ δεν ήθελα να την πιστέψω... γι' αυτό σε φώναζα... Πού ήσουν, Ηρώ; Και γιατί το πρόσωπό σου είναι μέσα στα σημάδια;»

«Με πήρε ο ύπνος στον αχυρώνα...»

«Πάλι σε έδειρε;»

«Ναι...»

Από την ημέρα που γεννιέται η Ηρώ, η ζωή της είναι ένας αγώνας για επιβίωση. Δύσβατοι όλοι οι δρόμοι που κλήθηκε να βαδίσει, ως κοριτσάκι, ως έφηβη, ως νέα κοπέλα, ως γυναίκα. Θα χρειαστεί να αντιπαλέψει τον νοσηρό «πατριό» της, να αντιμετωπίσει ένα βίαιο σύζυγο αργότερα, να έρθει πρόσωπο με πρόσωπο με την οικονομική καταστροφή και τη φυγή της στην Κύπρο και να δώσει τη μεγαλύτερη μάχη απ' όλες: να σώσει τα παιδιά της από τις λανθασμένες επιλογές τους. Δίπλα της η Αλεξάνδρα. Μια μυστηριώδης, σκοτεινή γυναίκα, που μόνο στην Ηρώ θα δείξει το φωτεινό της πρόσωπο. Είναι η μόνη που μπορεί ν' αφουγκραστεί το λυγμό της ψυχής της. Η μόνη που θα σταθεί στο πλευρό της όταν η Ηρώ αναγκαστεί να γίνει ένας άλλος άνθρωπος, για να προστατέψει τους αγαπημένους της και να νικήσει...

Της έδωσαν το όνομα Ηρώ.

Και άφησαν το υπόλοιπο να πλανάται σαν απειλή...

Ηρωίδα θα ήταν το σωστό...

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
www.psichogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 21353

Ε Σ Ε Ι Σ Κ Ι Ε Μ Ε Ι Σ Π Α Ν Τ Α Σ ' Ε Π Α Φ Η